

Če so te trojne napake krive merzlih in vlažnih stanovanj, kako bi se jim dalo v okom priti?

Bomo skusili vse to bolj na drobno pretresti.

Da tiste stare, velike, štirivoglatne ali okrogle peči, ki so včasih sila visoke, morajo slabe biti, kdo ne bo tega spoznal, ako le enmalo premisli: kaj je gorkota in kakošne lastnosti ima. Če je peč od znotraj le votla brez vsih ovinkov in potov, po katerih se gorkota okoli in okoli pelje in dolgo v peči zadržuje, je toliko očitniše, da take peči požrejo sila veliko derv in malo grejejo, ker gorkota prec pri mestejah uide ali pa skoz dimnik. Kdor tega ne verjame, naj se le vstopi k mestejam, in lahko se bo prepričal, kako puhti gorkota ven in se zgubiva v nič. Če so zraven tega kahlje še prav na debelo zametane ali zamazane z glino, bo menda tudi vsakdo lahko zapopadel, da je potreba velikega ognja in dolgo časa, dokler se takošne kahlje zgrejejo in potem se le, kar imajo gorkote odveč, jo naprej dajo v hišo. Takošna peč sterpi pač očeta in sina, al škoda, ki jo dela na kurjavi, je tolikšna, da že v 3. letu se plačajo stroški, če gospodar tako galejo iz hiše verže in si napravi novo peč, ki je od znotraj tako napravljena, da se po več predalih gorkota okoli in okoli večkrat po peči vleče, preden iz nje zgine. Take peči z vlaki (Zugofen), ktere so tako narejene, da se dajo v hiši kuriti in imajo vlake od znotraj, po katerih mora gorkota in dim po 12 do 18 čevljev dolgo pot sem ter tje delati, so neizrečeno koristne, zakaj one vodijo gorkoto in dim dolgo po peči okoli, v tem se greje peč zmirej iz novega, skoz peč pa hiša; vsa gorkota ostane tedaj v stanovanji in s trikrat manjšo kurjavo se več opravi, kakor pri nerodnih starih galejah, ki so bile napravljene le zato, da se cele naročja derv va-nje telebijo in gre gorkota na vse druge kraje bolj kakor skoz peč v hišo.

Tiste peči, ki se od znotraj v hiši kurijo, imajo še to dobro, da merzlo sapo, ki je v hiši, nje plamen silo v peč vleče; zatega voljo čistijo takošne peči tudi zrak (sapo) v stanovanjih. Pri teh pečeh je le na to gledati, da ne vlečejo preveč, pa tudi ne premalo.

Kar se tiče vrat in okenj, ki se slabo zaperrajo, imamo omeniti to-le:

Gorkota ima to lastnost, da stanjša zrak (sapo) kakor stopi led, loj, vosek itd. Stanjšani zrak pa je ložej kakor merzli; očitno je tedaj, da gorki zrak ravno tako plava na merzlem kakor olje na vodi. Kdor se hoče tega do dobrega prepričati, naj vzame le luč in naj jo derži spodej pri kaki špranji vrat, vidil bo, kako bo merzla sapa luč noter v gorko hišo vlekla; ravno nasproti pa se bo godilo, če derži zgoraj pri vratih luč pri kaki špranji; tu bo plamen luči proti špranji vleklo. Vzrok tega je lahko zapopasti: spodej pri tleh vleče vunanja merzla sapa naj bolj noter; to pa stori, da lahko sapo v izbi zgoraj ven tiši.

To nam je pač očitna priča, kako treba je, da se duri in okna dobro zaperajo, in če se natanko ne sklepajo, da se zadelajo in zamaše tako, da ne more merzla sapa noter, gorka pa ne ven. Pri vratih se stori to naj bolje s primerno zrezanim in pribitim kvartnim popirjem ali pa s suknenimi krajci. Oknja se zamažejo z lončarsko glino, ktera sterpi celo zimo in odpade sama po sebi spomladi, kadar se oknja spet odpro.

Kaj pa je storiti, če je zidovje prav merzlo, da vse teče po stenah in se soba sogreti ne dá, če je tudi peč vroča za razpočiti se.

„Boljšo slabo jesti pa gorko stanovati“ je star pa

resničen pregovor. V gorkem pa suhem stanovanji je človek zdrav, v merzlem in mokrem se naključva sto in sto bolezin, zlasti pri otrocih. Če je človek le gostač v kaki hiši, si ne more v takem stanovanji do dobrega pomagati. Če pa ima gospodar tako hišo, si sebi in svojim gostom lahko brez velicnih stroškov pomaga, ako take stene prosto stoječe zidane hiše od znotraj založi s ceglom tako, da jih po konci postavi, enega na družega, pavec prec od zida, in tako naredi dvojno steno, ktera terdno stoji, le medstavkov iz cegla (Einschubziegel) potrebuje, ki vežejo to cegelnato steno z unim zidom. Ker je cegel po konci postavljen komaj 2 pavca širok, in med to cegelnato steno in med zidom le za pavec praznega prostora ostane, ni po tem takim soba za več kakor za 3 pavce tesnejša. To pač malo zdá, mraz pa in mokrota potem ne moreta v hišo. Po „Woch. d. L. F. u. H.“

Prošnja.

Vsako zimo se je po cestah okoli mest, tergov in vasi malih ptičkov, posebno pa šinkovcov, sternadov in škerjancov, drobtinic za živež si pobiraje, vse polno vidilo. Letošnjo zimo pa jih okoli Ljubljane in Šiške ni nič viditi, tako da se nam čudno zdí, kam so letos te prijazne živalice prešle, temveč, ker vemo, da je krajnska dežela čez in čez s snegom pokrita. Zato bi tudi radi zvedili: ali se omenjeni ptiči tudi po kmetih pogrešajo, in tedaj prosimo, naj nam možje, katerim je mar za natorno opazovanje, to blagovoljno po „Novicah“ naznanijo. Ferd. Šmid.

K starozgodovinskim pomenkom.

Z velikim veseljem *) sem v 87. in sledečih listih letošnjih „Novic“ starozgodovinske pomenke „o imenu Styria, Štirsko, Štajarsko, Steiermark“ slavnega gospoda prof. D. Terstenjaka prebral, v katerem gornje ali noriške Tauriščane za Slovence oglašuje in dokazuje, da beseda: Štirčani ali Štirjates ravno to pomeni kar Tauriski.

Premišljevanje gosp. Terstenjakovih besed je tudi mene prepričalo, da imena, ki so po unanji obliki zlo zlo razločne viditi, vendar v koreniki enaki pomen znajo imeti, na pri-

*) Veseli smo od toliko strani slišati, da gosp. Terstenjakove bistroumne „starozgodovinske protresovanja“ čedalje bolj dopadajo. In kako bi tudi ne! ker on nas uči do jedra poznati domovino, ktere starodavnost nam je bila dosihmal zlo neznana; on nas uči: od kod lastne imena gorá in rek, mest in vasi, ljudstev in posamnih oseb, in tako razjasnuje zgodovino domačo po poti, ktera je gotoviša, kakor vsaka druga; saj vemo, kako se zgodovina dan današnji piše (fabricira), in iz tega smemo soditi, kako se je tudi nekdanj pisala. „Lastne imena“, ki med narodom še živé, pa so živa priča, zoper katero ne velja noben ugovor. Res je, da se je gosp. Terstenjak že nekterikrat zmotil v izpeljavi tega in unega, pa je pošten dovolj, da pomote očitno popravlja, ako po še globokejih preiskavah pride na spoznanje zmote. Kdor hodi po tako neobdelani poti, po kateri mu nobeden poprej ni steze naredil in le redkokteri mu je tam pa tam kakošno lučico prižgal, pač lahko včasih zaide, misleč, da gré po pravi poti; ako pa vidi, da ne hodi po pravi, pa iše prave in jo najde, zakaj bi potem ne smel reči: una ni bila prava, ta le je. Res je tudi, da Terstenjakovi spisi niso za vsacega braveca in sploh za vse tiste ne, ki v lahkonožni „belletristiki“ išejo slavo slovenskega slovstva, in katerim je branje „novel“ in „kratkočasnic“ naj bolj pri sercu. Al s samo takim blagom si „Novice“ ne prizadevajo bravcem vstreči, ker njih namen je višji. „Novicam“ gré s Terstenjakovimi spisi sedaj, kakor leta 1844, 1845, 1846 s Koseskovimi pesmami. „Kaj nam podajate take pesmi, ki jih nihče nerazume!“ — se nam je takrat mnogokrat očitvalo. In sedaj? — sedaj iskreno prosimo Boga, da bi mojstru pevcev, ki je bil za deset let pred nami, dal ljubo zdravje, da bi nam sopet katero zapel. Tudi Terstenjak je stopil s čisto novim blagom na svetlo in nam zlato rudo odpera, s katero ravnajo nekteri sedaj, kakor uni nekdanj s Koseskovimi biseri. „Novice“ pa si v veliko čast štejejo, da so soznale svet s Koseskim in Terstenjakom. Bog nam ljubljence ohrani v slavo domovine! Vred.

mer: imena visokih gorjancov v naši fari Robnik, Robčnik, Ročnik, Kronc, Krajnc, Podkrajnik, Rep itd. le eno pomenijo, namreč rob, kraj, konec, Ende, Abhang, Saum; Kumprej, Kumeršek = Kum, Berg-, Hügelbewohner.

Gosp. Terstenjak dokazuje, da besedi: ter, tor, tur in juv enako pomembo imajo = gora, voda, bik. Dalej govori od staroslovenskih besed azijatiške domačije (indigenov), ki so se ohranile v imenih rek, gor, krajev in mest slovenskih, kakor tudi v lastnih imenih. Tu sem spadajo besede: ač, uč, parn, pern itd. Vse to mi priložnost daje sledeče verstice pisati in jih „Novicam“ v gori imenovanih zadevah na znanje dati; morebiti zna med njimi za to robo kaka važna besedica se najti.

Gora Ter, Tir (nemško Terberg) je visoka, prostrana in dolga. Nje se dotikujejo od izhodne strani moziška, zočička, ksaverjanska, od južne strani pa pol lubniške fare. Ter, tir, tur, odtod Teršek, Tiršek, kmet v sredi gore, Terbolca in Terbovšek (Waldung und Bauer) v ksaverjanski fari; Pentur, penturija v lubniški; Govte, Gočnik, Goličnik v ročički in moziški fari in na severni strani Govec, Gojzdnik v černski fari. V Šmarjah pod Celjem poznajo besedo tere, na terah. „Kje si bil?“ pravijo — na Terah v cerkvi, to je, Chor. erhöhter Ort.

V znožji gore, pod Tiršekom spodej v ksaverijanski fari je vas Juvajne, Juvane; dalej naprej v lubniški fari: Juvanica (Talschlucht), od tod Juvaničnik, priimek pri hiši, kmet se pa piše Podpečnik.

Poglejmo še zdaj na korenike ač, uč, parn, pern. Na severni strani gore Ter, Terberg v cubniški fari biva kmet Atelšek (Gebirgsbauer auf einem hohen Kogel), po slovensko Acelšek, Atzelschek (in alten Urkunden) rodovina in priimek pri hiši; kraj se imenuje Acl, Acel, — „kam greš?“ v Acelnovo, v Acel. Morebiti, da tu sem spadajo besede: Vačun, Žače, v Žačah in Žačnik, kraj in rodbina v lubniški fari; Bače v ročički in Bač, Baček v Šmarjah. Blizo terga pri potoku Lubnica (Laufnitzbach) je griček z imenom Berbuč (ein Hügel, der immer höher steigt gegen Terberg). V lučki fari, ne daleč odtod so: Perne, Perneče, v Pernečah, rodbina in krajina, v lubniški fari imamo (kar memogredé povem) kraj in rodbinske imena: Marout, Maruče, Dargounik, Apat in Božič, — znabiti, da so te imena spominki in ostanjki starodavnega bogočastja. Tu sem še stavim imena rodbin in krajev, ki pa so meni nerazumljive: Gervolj, Grivolj in Urko.

Ako bi le ena besedica utegnila važna biti v pretresovanji „starozgodovinskih pomenkov“ gosp. Terstenjaka, me bo jako veselilo.

Lubno pri gornjem Gradu.

J. Š.

Jezikoslovne drobtinčice.

Kako treba poslovenjati „ohne dass“, „ohne zu“?

(Izpisek iz rokopisa Navratilovega *) za poskušnjo).

Ker ni ta stvar razložena še v nobeni slovnici slovenski; ker se je vtepla neslavenska raba vezi „brez da“ ne le v bukve slovenske **), ampak brez da (bez da) tudi v knjige „bratje naše jugoslavenske“; ker ima nadalje pri tem nekoliko posla tudi glagol: zato hočem tudi to v misel vzeti.

Nekteri poslovenjajo nemški „ohne dass“ ali „ohne zu“ (laški „senza“, franc. „sans“ pred kakim nedoločnikom = lat. „quin“) 1) z vezjo „brez da“, — ali pa 2) s samim

*) Kdor pošlje denar (1 fl.) vsaj do 31. januarja 1856 slavnemu vredn. „Novic“ ali „Prijetlu“, ali pisatelju, oni dobi knjigo, ki bo skoraj natisnjena brez drugih stroškov. Le nekoliko iztisov več, kot bo naročnikov, mislim dati natisniti. Pis.

**) V „Novicah“ in od vrednika vredjenih knjigah že več časa ne bote našli te napake. Vred.

„brez“, toda z nedoločnikom sedanj. časa; n. pr.: er ist fortgegangen, ohne dass er ein wörtchen gesprochen hat (hätte), laški: — senza dire una parola; — brez da je (brez da bi bil) spregovoril ..., ali pa: brez spregovoriti.

To pak ni po naše; tako ne govori in ni govoril narod slavenski nikdar. Res, da nahajamo „bez da“ tudi v spisih jugoslavenskih; ali to je zmota pisateljska, katero graja tudi verli Vuk v predgovoru svojih „pripovijedakâ“. Res, da rabi to vez tudi že prosto ljudstvo slovensko; toda le peščica ljudi, katerih stariši so pobrali to nekdanj od tlačanskih prestavljavcev; vse ljudstvo naše pa ne vé še za to skovanko; drugi Slaveni tudi ne; v staroslovensčini je tudi ni. To nam tedaj svedoči, da ni slavenska ne ta vez, ne skladba. Vsak vidi, da je eno posneto po nemškem, eno pak po laškem, čeravno nam ni sila ne tega, ne ónega.

Sledeči izgledi nam kažejo, tako govori ljudstvo o takih prilikah. Treba pa misliti tudi na Slovence ogerške, ki pametijo marsikaj, kar smo zabili vsi drugi.

1. Er ist fortgegangen, ohne ein wort *) gesprochen zu haben; prešel je (takó), da ni —, pa ni spregovoril ne besedice; ne zinil ni, kar šel je; prešel je ne spregovorivši (ne zinivši, ne rekši) ne besedice.

2. Unser knecht war dort, ohne (jedoch) etwas gesehen zu haben; naš hlapec je bil ondi, vidil pa(k) ni ničesa; — pa ni vidil n.; — ali vidil ni n.; — vendar (toda) ni vidil n.; — toda ne vidivši n.

3. Das mädchen ist roth, ohne (jedoch) gesund zu sein; dekle je rudeče, samo da ni zdravo; — zdravno pa ni; — dasi (dasiravno, akoravno, čeravno, četudi itd.) ni zdravo.

3. Wir trugen das gold in den händen, ohne dass wir es versteckten; v rokah neskrivaje (neskrivši) smo nosili zlato.

5. Das kind geht schon, ohne sich anhalten zu müssen; — neoprimši. (Takó pravi ljudstvo, čeravno bi bilo po slovnici bolje: neoprijemaje se, t. j. takó, da se ne oprijema nič).

6. Ihr beschämet ihn, ohne es zu wollen und zu wissen = wider seinen willen und sein wissen; — nehoté in nevedé (nehotoma in ponevedoma).

7. Ohne dich umzuwenden, wirst du ihn nicht sehen; neobernivši se ga ne boš vidil; ako se ne oberneš, ne boš ga vidil.

8. Unterhaltet euch gut, ohne (jedoch) verschwenderisch zu sein; dobro se imejte, zapravljeni pa (vendar) ni treba; — vendar ne bodite zapravljeni itd.

To pa niso še vsi izgledi, po katerih se je poslovenjavcu (pa tudi prestavljavcu iz slovenskega na nemško) ravnati. To je le za poskušnjo. Tukaj samo še to-le: Nekdo je svetoval, da bi poslovenjavali nemški „ohne dass“ takole: „brez tega, da ...“ Tega ne morem poterediti, dokler mi ne oznani pošten človek ónega kraja, v katerem Slovenci tako govoré; zakaj dozdeva se mi, da je tudi to izmišljeno. Vsaj jaz nisem slišal še nikoli nobenega terdega Slovenca tako govoriti.

Varujmo se besed kovati, ali jim novih pomenov pritirati, ako ni sila. Preden počneš novo besedo krojiti, pomisli dobro, ni li v maternem jeziku ktere druge, ki pomenja ravno to, kar hočeš imeti; pomisli, kako bi to povedal priprost človek, ki ne zna družega jezika kot maternega.

Učene (znanstvene) besede, kakoršnih bi med ljudstvom iskali zahman, — take treba kovati, to se vé; ali veliko je bilo že skovanih „neučenih“, češ, da so učene in da ne moremo biti brez njih. Take so slovenske: de-

*) Pisave nekterih pisateljev, ki pišejo v nemškem jeziku imena z malimi začetnimi pismenkami, se je poprijel tudi naš gosp. dopisnik; ni tedaj, kar bi nekteri braveci utegnili misliti, tiskarna pomota. Vred.